

Ideelt vandløb for store bækørreder. I dag er de fysiske forhold gode for ørreden, men det er faktisk mere til fordel for havørreden, som måske også tidligere – før opstemningernes tid – var fremherskende. (Foto: Finn Sivebæk)

Mange sportsfiskere genudsætter i dag de vilde bækørreder for at værne om bestanden. Forskere ved Danmarks Fiskeriundersøgelser mener, at vejen til flere store søørred er en begrænsning i dødeligheden. (Foto: Morten Øland)

Red bækørreden

Der bliver færre bækørreder i de danske åer og bække. Sportsfiskeren har bedt to fiskebiologer hos Danmarks Fiskeriundersøgelser komme med en vurdering af, hvad der sker, og hvad der eventuelt skal til for at redde den rødplettede skønhed.

Af Kim Aarestrup & Finn Sivebæk,
Danmarks Fiskeriundersøgelser

I takt med fremgangen i havørredbestanden er det naturligt, at lystfiskere undrer sig over, hvorfor bestandene af bækørreder tilsyneladende ikke har haft den samme positive udvikling. I denne artikel skal vi se på nogle af de forhold, der påvirker bestandene af den eftertragtede bækørred.

Samme art

Det er vigtigt at gøre sig klart, at bæk-, sø- og havørred er samme art. De er bare forskellige økotypen. Det betyder, at de sagtens kan gyde med hinanden og få afkom, der igen kan blive til de tre forskellige økotypen. Alle tre deler således de samme gy-

depladser og indledende opvækstpladser i vandløbene. Der er indtil nu aldrig fundet "gener", som koder for, at fiskene skal vandre, men til gengæld er det vist, at nogle typer af gener bliver udtrykt kraftigere i havørred end i bækørred.

Adskillelsen mellem de tre typer beror således primært på en vandring og efterfølgende forskelligt opholdssted i forbindelse med en stor del af fiskens vækstfase. For havørred er det i havet, for søørred er det i en sø, og for bækørreden er det i et vandløb.

Ørredvalget

Valget af livsstrategi sker som regel, mens ørreden er ca. 10-25 cm, altså mens den er mindre end det generelle mindstemål på 30

cm. De fisk, der vandrer til en sø eller til havet, ændrer sig både med hensyn til udseende og fysiologi.

Da fiskene blot er forskellige økotypen af samme art, er det principielt muligt for fiskene at ændre type. En havørred kan for eksempel blive i en sø efter gydning i et tilløb. Det hører dog til nok undtagelserne, men man ved faktisk meget lidt om mulige individuelle skift efter det første indledende valg af økotype.

Generelt betragtes bækørreden som en stationær fisk, der bliver i vandløbet, mens hav- og søørred vandrer nedstrøms. Det er dog en sandhed med modifikationer; bækørreder kan flytte sig en hel del inden for vandløbene. Amerikanske undersøgelser har vist, at bækørreden efter gydning

kan vandre endog langt nedstrøms og faktisk leve i den nedre del af selve hovedløbet. I løbet af det efterfølgende forår og sommer bevæger ørrederne sig tilbage og op i tilløbene ad flere omgange.

Bækørreden forsvinder

Der findes ingen deciderede undersøgelser, der viser om bestandene af bækørred er gået frem eller tilbage i Danmark, men ifølge lystfiskere fra forskellige åsystemer er de gået tilbage. Da bestanden af havørred samtidig er gået frem, er det næppe forurening eller dårlige miljøforhold, da den slags jo rammer begge typer i det tidlige livsstadium.

Når man holder forskellene i livshistorie for øje, er der specielt tre faktorer, der »

Som yngel lever ørreden i åer og bække. Valget af livsstrategi sker først når ørreden er 10-25 cm. De fisk, der vandrer til en sø eller til havet, ændrer sig både med hensyn til udseende og fysiologi, og bliver til søørreder eller havørreder. De ørreder, der bliver i åen, er dem vi kender som bækkørreder. (Foto: René Voss)

Red bækkørreden

formodentlig er af væsentlig betydning for den mulige nedgang i bækkørredbestandene:

- Udsætningen af fangstklare bækkørreder stort set er ophørt.
- Der er i stort omfang skabt bedre eller fri passage ved opstemninger.
- Lav produktion og relativ lang genera-

tionstid for bækkørred, medfører, at de er sårbare over for opfiskning.

Udsætninger stoppet

Frem til 2000 finansierede fiskeplejen udsætning af såkaldte "store" ørreder. De er mellem 25 og 35 cm lange og 2-3 år gamle. De blev udsat i juni efter smoltudtrækket. Formålet med udsætningen var, at ørreder-

ne skulle blive i åen, og – efterhånden som de nåede mindstemålet – indgå i fiskeriet.

Senere undersøgelser, udført af Danmarks Fiskeriundersøgelser – DFU - har dog vist, at fiskenes evne til at overleve i naturen, var stærkt begrænset. Overdødeligheden skyldes sandsynligvis det lange ophold på dambruget. Men ikke nok med at udsætningerne ikke gav det forventede afkast på fiskeriet, men ørrederne havde også en negativ påvirkning på de vilde bestande i form af konkurrence om føde, skjul og gydeområder.

På den baggrund indgår udsætninger af de store ørreder ikke længere i fiskeplejens udsætningsprogram.

Foreningerne kan dog for egne midler udsætte en fastsat mængde store ørreder, hvis de ønsker det. Denne mulighed bliver imidlertid kun benyttet i meget begrænset omfang.

Uanset den markant dårlige overlevelse hos de store udsætningsfisk, så har udsætningerne i et vist omfang resulteret i stangfangster, og det har fået lystfiskerne til at konkludere, at bækkørredbestandene i åerne, har haft det fint.

Fri passage spreder fisk

En anden faktor, som også kan have påvirket bækkørredbestandene, er det forhold, at der efterhånden er skabt bedre passage ved mange opstemninger. Fri passage mellem fiskenes gyde- og opvækstområder er en forbedring, som kommer en række fiskearter til gavn – ikke mindst havørreden.

For de arter, som trækker nedstrøms i et

vandsystem, betyder fri passage, at de ikke i samme omfang bliver forstyrret og eventuelt afbryder deres vandring. Hvis en ørredsmolt på sin vandring mod saltvand bliver forsinket over en længere periode – et par uger er ofte nok – vil den afsmoltificere og blive i vandløbet formodentlig til efterfølgende forår, hvis den overlever.

Det betyder, at en del fisk, som før i tiden "blev tvunget" til at blive i vandløbet, nu kan svømme hele vejen ud i havet og dermed ikke længere blive en del af en bækkørredbestand. Da de danske vandløb alle er lavlandsvandløb, har der inden menneskets påvirkning af vandløbene altid været fri passage for trækkende fisk. Det må således forventes, at havørreden har været en dominerende livsform og bare er ved at genetablere sin naturlige rolle som følge af den bedre passage.

Hertil kommer, at der ved opstemningerne ofte var dybt vand og dermed gode standpladser for store bækkørreder, der bare kunne tage for sig af retterne, når for eksempel smoltene blev stoppet i deres færd mod havet. Ved dambrugene var der også, specielt før i tiden, et vist udslip af mindre regnbueørreder, som bækkørrederne kunne spise. Dette har betydning, fordi bækkørreden vokser meget hurtigere, når føden består af fisk frem for smådyr.

Hårdt fiskepres

Den tredje – og formentlig væsentligste – årsag til, at der sandsynligvis er færre bækkørreder i dag, er fiskeriet i vandløbene. Store bækkørreder er en mangelvare, blandt andet fordi de sjældent bliver genudsat.

Bækkørreder er relativt langsomtvoksende i forhold til havørred (se figur 1). Det betyder, at en bækkørred er cirka fire til fem år om at nå mindstemålet. Til sammenligning når mange havørreder mindstemålet allerede efter tre år. Dette hænger sammen

Ørredens latinske navn er *Salmo trutta*, hvad enten der er tale om bækkørreden øverst eller havørreden nederst. Det er samme art. Men havørreden har bedre vækstbetingelser og vokser dermed hurtigere.

Ørredens livsbetingelser

Ferskvand	Saltvand
Kun lidt plads, få gode levesteder	Masser af plads, mange gode levesteder
Mindre føde og få fødefisk. Dårlig vækst	Masser af føde og mange fødefisk. God vækst
Stor sandsynlighed for at blive fanget	Mindre sandsynlighed for at blive fanget

med, at bækkørreden skal finde al sin føde i vandløbet, som har en begrænset produktion af fødeemner – i modsætning til havet, som er et stort spisekammer. I vandløbene er der sjældent mulighed for udelukkende at leve af fisk, så ørreden er for en stor dels vedkommende henvist til at leve af insekter, krebsdyr og orme. Det gør, at bækkørreden stort set sulter hele tiden. Samtidig er den altid i vandløbet og kan således udsættes for fiskeri næsten hele året.

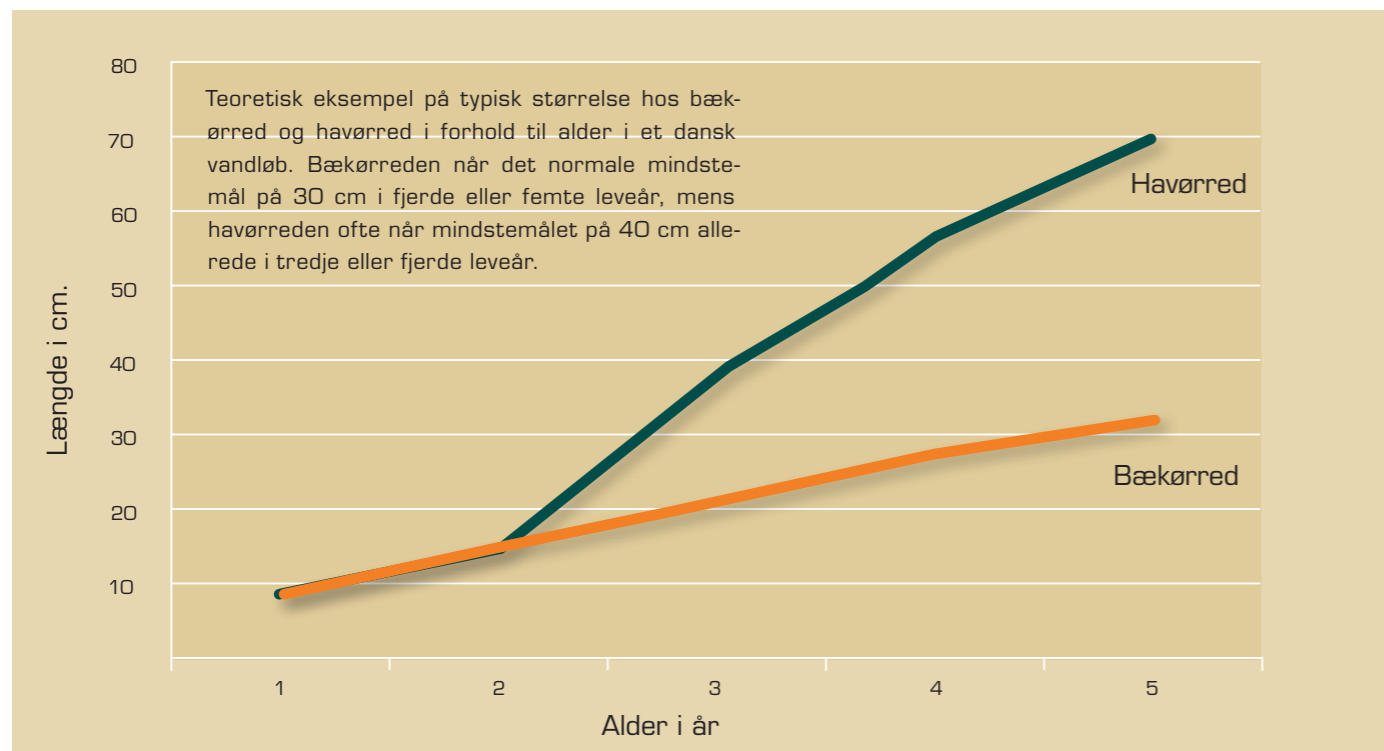
Alle disse faktorer er medvirkende til at gøre bækkørreden særdeles sårbare over for fiskeri. At dette formodentlig er en stor

del af forklaringen, har vi erfaret flere gange, blandt andet i forbindelse med de bestandsundersøgelser som Danmarks Fiskeriundersøgelser foretager på mange tusinde lokaliteter rundt om i landet. En stor bestand af bækkørreder forekommer oftest kun på strækninger, hvor der ikke er lystfiskeri, og tilsvarende er der ofte kun ganske få bækkørreder over mindstemålet på strækninger med intensivt lystfiskeri.

En sidste mulig forklaring er, at bækkørrederne også bliver fanget og ædt af andre fiskere; rovfisk, rovdyr og fiskeædende fugle. Både bestanden af odder og skarv er gået frem, og det kan ikke afvises, at dette har en stor betydning i nogle vandløb.

Sådan reddes bækkørreden

Hvad kan man så gøre for at bevare en bestand af store bækkørreder i vandløbet? Udsætning af større ørreder har som før nævnt nogle negative effekter og kan ikke umiddelbart anbefales. Det er heller ikke nogen god idé at bevare opstemningerne, for det giver passageproblemer for alle fisk i vandløbet – også bækkørreden. Det er næppe heller nogen farbar vej at minimere andre bestande af dyr såsom odder og skarv. Så hvis man vil bibeholde en stor bestand af bækkørred, er der kun én vej frem: Begræns dødeligheden, som følge af fiskeriet i vandløbene.

Bækkørreden vokser slet ikke så hurtigt som havørreden. En bækkørred er normalt omkring 4-5 år om at nå mindstemålet på 30 cm. Denne fisk på omkring 50 cm er mindst 8 år gammel... (Foto: Finn Sivebæk)